

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол № 1 від «27» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри проф. Ячменіхін К. М.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Історія світових цивілізацій»

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 053 Політологія

Освітній ступінь – бакалавр

Форма навчання – денна/заочна

Форма підсумкового контролю – екзамен

i

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

Протокол № 1 від «27» серпня 2024 р.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: к.і.н., доцент., Павленко Л. А.
Мова навчання – українська.

1. ОПИС ТА ПРЕДМЕТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 90 Шифр та назва спеціальності: 052 «Політологія» Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Загальна кількість годин: 90 Галузь знань – 05 - Соціальні та поведінкові науки Спеціальність – 052 – Політологія
Рік підготовки: 4 Семестр: 7	Лекції <i>теоретична підготовка</i> : 16 Практичні: 14 Самостійна робота: 60	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 8 Практичні: 4 Самостійна робота: 78
Кількість кредитів ECTS: 4	Вид контролю: екзамен	Вид контролю: екзамен

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія світових цивілізацій» є комплексне ґрунтовне вивчення цивілізаційного розвитку людства та аналіз цивілізаційних теорій.

Завдання навчальної дисципліни:

- ознайомлення здобувачів освіти з цивілізаційним підходом до вивчення історії людства;
- формування теоретичних знань про цивілізації в історії;
- аналіз теорій цивілізаційного поступу людства;
- оволодіння практичними навичками роботи з історичними джерелами і науковою літературою до даної дисципліни з урахуванням її специфіки;
- розвиток навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей цивілізаційного розвитку людства;
- формування об'єктивного сприйняття сучасної цивілізаційної макросистеми;
- виховання національної і громадянської свідомості, толерантного, неупередженого ставлення до інших народів.

Предметом вивчення є теорії цивілізацій та локальні цивілізації в історії людства.

Очікувані результати навчання:

Загальні компетентності

ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК07. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі

знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК01 Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

СК03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

СК07. Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

СК09. Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців.

Програмі результати навчання

ПРНО3. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

ПРН06. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.

ПРН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.

ПРН09. Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

ПРН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

ПРН11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

ПРН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

ПРН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Тема 7. Новоєвропейська філософія історії у раціоналістичній традиції 17 ст.		2										
Тема 8. Культурно- історичні концепції французьких просвітників та постпросвітників.					12							
Тема 9. Німецька філософія історії другої половини 18 – першої третини ХІХ ст.		2										
Тема 10. Провідні теорії цивілізацій ХІХ–ХХ ст.					12							
Разом за змістовим модулем 1	40	16			24							
Змістовий модуль 2. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу, Античності та Середньовіччя												
Тема 11. Передісторія людського суспільства.					12							
Тема 12. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Месопотамська, Єгипетська, Індійська, Китайська.			2					1				
Тема 13. Цивілізації військових імперій: Ассирія, Хетська державна, Персидська державна.			2									
Тема 14. Античні цивілізації: давньогрецька, елліністична, давньоримська.			2					1	1			

Тема 15. Західна середньовічна цивілізація.			2									
Тема 16. Середньовічні цивілізації Сходу: арабська, китайська, індійська, японська.						12						
Разом за змістовим модулем 2	32		8			24						
Змістовий модуль 3. Індустріальна та постіндустріальна цивілізації.												
Тема 17. Предіндустріальна цивілізація.			2									
Тема 18. Західноєвропейська індустріальна цивілізація			2					1				
Тема 19. Цивілізації Сходу в індустріальний період.						12			1			
Тема 20. Постіндустріальна (інформаційна) цивілізація.			2					1				
Разом за змістовим модулем 3	18		6			12						
Разом	90	16	14			60		8	4			78

3. КОРОТКИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Навчальний курс «Історія світових цивілізацій».

Об'єкт і предмет вивчення курсу. Його мета, завдання та основні цивіліографічні поняття. Передумови та історія формування «Історії світових цивілізацій» як окремої наукової та навчальної дисципліни. Світовий досвід. Зарубіжний та вітчизняний доробок. Міждисциплінарний характер

дисципліни. Актуальність «Історії світових цивілізацій» для повноцінної гуманітарної освіти та розуміння витоків і перспектив сучасної цивілізаційної макросистеми.

Тема 2. Походження та еволюція поняття «цивілізація».

Походження слова «цивілізація». Дослідження його запровадження до наукового обігу як наукового терміну Л. Февром, Е. Бенвеністом, І. Морасом. Роль Буланже, Гольбаха, Мірабо, Фергюсона у поширенні терміну «цивілізація». «Civitas» за античної доби. Розуміння поняття «цивілізація» середньовічною людиною. Ренесансне трактування «цивілізації». Визначення понять «цивілізація», «цивілізувати» європейськими просвітниками. «Цивілізація» у науковому обігу XIX–XX ст. Сучасна система підходів по визначення поняття «цивілізація». Співвідношення понять «цивілізація» та «культура».

Тема 3. Концепція цивілізації.

Цивілізація як основна складова історичного поступу людства. Види цивілізацій. Локальні цивілізації та їх компоненти. Причини і передумови виникнення. Легенди про «колыску цивілізації». Ознаки локальних цивілізацій. Цивілізаційні пласти формування. Система макропластів цивілізаційного процесу. Проблема типології цивілізацій. Сучасні класифікації локальних цивілізацій за різними критеріями. Сучасна макросистема цивілізацій. Футуристична модель Світової цивілізації.

Тема 4. Етапи розвитку та періодизація історії світових цивілізацій.

Початок процесу формування перших локальних цивілізацій. Цивілізаційно-ноосферний етап. Перший вузловий момент історії цивілізацій від пізньої первісності до цивілізації. Другий вузловий момент в процесі еволюції цивілізацій. Третій вузловий момент у переході від традиційного до індустріального суспільства. Теорія «стадій росту» У. Ростоу. Концепція «трех хвиль» О. Тоффлера. Етапи життєвого циклу локальної цивілізації. Спіраль цивілізаційного прогресу. Витки і покоління світових цивілізацій.

Тема 5. Бачення цивілізаційного процесу доби античності, Стародавнього Сходу, старозавітно-християнського періоду.

Формування основних архетипів сприйняття часу, парадигм філософського розуміння історії. Класична (лінійна) та некласична (циклічна). Концепція сприйняття просторово-часових реалій А. Леруа-Гурана. Антична традиція трактування цивілізаційного процесу. Платон. Гесіод. Демокрит. Історичні погляди у східному стародавньому суспільстві. Даосизм і конфуціанство в Китаї. Лінійна історіософія раннього християнства. Система Орігена (180–253(4)). Концепція Августина (354–430).

Тема 6. Погляд на цивілізаційний поступ у давньохристиянській філософії середньовіччя та ідейній традиції Раннього нового часу.

«Слово про Закон і Благодать» Іларіона. Двочленний поділ історії людства. Вчення хіліастів. «Вічне Євангеліє» абата Іоахима Флоринського (1113–1202). Ідеї Петра Оліви. Західноєвропейське моделювання основної лінії історії. Ідеї арабського мислителя Ібн-Халдуна (1332–1406).

Циклічна парадигма італійських гуманістів. Ідея теокосмічних циклів Миколи Кузанського. Множинність світів Дж. Бруно. Дві доби в життєвому циклі народів в концепції Н. Макіавеллі. Єдиний цикл космоісторичного руху у творах Т. Кампанелли.

Тема 7. Новоєвропейська філософія історії у раціоналістичній традиції 17 ст.

Новоєвропейська лінійно-прогресистська концепція історії. Англо-французька традиція. Роль науково-технічного прогресу у цивілізаційному поступі за Ф. Беконем. Концепція природного історизму Р. Декарта. Прогрес від природного стану до громадянського суспільства у поглядах Т. Гоббса, Дж. Локка, Б. Спінози.

Ідея про цивілізаційний розвиток як рух до свободи у німецькій філософії. Загальна теорія історичного поступу Г. Лейбніца.

Тема 8. Культурно-історичні концепції французьких просвітників та постпросвітників.

Циклічна природа історичного розвитку Ш.-Л. Монтескьє. Схема історичного часу людства Ж.-Ж. Руссо. Бачення цивілізаційного розвитку Ф.-М. Аруе-Вольтера. Схематизація цивілізаційного поступу А.-Р. Тюрго. Історична періодизація Ж.-А. Кондорсе. Схема стадійного розвитку суспільства К.-А. Сен-Сімона. Цивілізаційні погляди О. Конта.

Тема 9. Німецька філософія історії другої половини 18 – першої третини XIX ст.

Три періоди історії Г.Е. Лессінга. Скерована розумом прямолінійна еволюція І. Канта. Увага до локальних цивілізацій Й.Г. Гердера. Прогрес як безкінечний поступ духовної культури Ф. Шлегеля. Спирально-тріадна система історичного руху Новаліса. Прогрес родового розуму людства Й.Г. Ріхне. Історія людського духу Ф.В. Шеллінга. Прогрес суспільно-державних форм Г.В. Гегеля. Ідея необмеженого прогресу А. Шопенгауера.

Тема 10. Провідні теорії цивілізацій XIX–XX ст.

Теорія культурно-історичних типів М. Данилевського. Цивілізаційна концепція О. Шпенглера. «Присмерк Європи». Теорія локальних цивілізацій А.Тойнбі. Ідеї осьового часу К. Ясперса. Концепція «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона. Теорія пасіонарності Л. Гумельова. Цивілізаційна концепція О. Кузнєцова. «Війна абеток».

Тема 11. Передісторія людського суспільства.

Проблема антропогенезу та антропосоціогенезу. Теорії походження людини: релігійна (креаціонізм), наукова теорія еволюції Дарвіна. Питання прабатьківщини людини: Азіатська і Африканська гіпотези, теорія поліцентризму. Процес становлення людського суспільства. Розвиток форм людських колективів. Праобщина. Розвиток родинно-шлюбних відносин. Екзогамія та ендогамія. Формування парної родини і родової общини.

Статевіковий поділ праці. Первісна кооперація. Еволюція господарської діяльності. Виникнення мислення, мови та знань. Перша інформаційна революція – розвиток членороздільної мови. Духовний розвиток. Зародження домогосподарства та мистецтва. Капова печера.

Тема 12. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Месопотамська, Єгипетська, Індійська, Китайська.

Роль природних умов розвитку річної єгипетської цивілізації. Виникнення класового суспільства та держави в Єгипті. Соціально-політична та економічна основа давньоєгипетської цивілізації. Основні історичні аспекти розвитку Єгипту Давнього, Середнього та Нового царства. Роль релігійного фактору в розвитку давньоєгипетської цивілізації. Культурний розвиток в Давньому Єгипті. Природний фактор розвитку Месопотамської цивілізації. Основні історичні аспекти розвитку найдавніших держав Шумеру та Аккаду, Давньовавілонське царство. Соціальнополітична та економічна основа цивілізації Міжріччя. Роль культурно-релігійного фактору в розвитку Ассиро-Вавілонії. Природні особливості виникнення. Періодизація Давньоіндійської цивілізації. Індська цивілізація, Ведійська цивілізація, Ведійський та класичний періоди. Роль релігії в розвитку давньоіндійської цивілізації. Суспільно-політичний устрій та економічні відносини у Стародавній Індії. Періодизація Давньокитайської цивілізації. Історичний шлях давньокитайського суспільства: виникнення класового суспільства та найдавніших держав II тис. до н.е., період «воюючих царств» IV-III ст. до н.е., перша централізована держава в Китаї, імперії Цинь, та Хань, період повстань I-III ст. н.е. («повстання червонобрових», «повстання жовтих пов'язок»). Суспільно-політичний устрій та економічні відносини у Стародавньому Китаї. Релігійне різноманіття в Стародавньому Китаї.

Тема 13. Цивілізації військових імперій: Ассирія, Хетська держава, Перська держава.

Особливості виникнення військових імперій. Завойовницька діяльність Ассирії. Суспільно-політичний устрій Ассирійської імперії. Культурно-релігійне надбання. Організація військової справи. Заснування та розквіт Хетської держави. Суспільний устрій та розвиток культури. Особливості виникнення та економічного укладу стародавніх держав Східного Середземномор'я (Фінікійська та Ізраїльсько-Іудейська держава). Культурні досягнення. Релігійний розвиток. Природно-географічний фактор у виникненні Перської держави. Завойовницька політика перських правителів (Кір II, Камбіз, Дарій I). Соціально-політичні, економічні та військові реформи Дарія I. Культура та релігія Стародавньої Персії.

Тема 14. Античні цивілізації: давньогрецька, елліністична, давньоримська.

Природний фактор у формуванні Давньогрецької цивілізації. Основні періоди в історії Греції: Антична Греція, Крито-мікенський період та Темні Віка, Період архаїки, Класичний період і епоха еллінізму. Виникнення міст-держав в Греції та на території Середземного та Чорного морів. Роль війн в розвитку давньогрецької цивілізації: Грекоперські війни. Вторгнення військ Ксерокса в Грецію. Війни між грецькими містами-державами. Пелопоннеська війна. Встановлення влади Македонії над Грецією. Особливість полісного політичного устрою. Демократичні реформи та суспільний поділ в давньогрецькому суспільстві. Економічна основа розвитку Стародавньої Греції. Культурно-релігійне Давньоримська цивілізація. Природа Апеннінського півострова. Заселення Італії. Господарство. Основні періоди в історії Риму. Царський період. Період Республіки. Період Імперії. Реформаторська діяльність в Стародавньому Римі: реформа Сервілія Тулія, Тиберія та Гая Гракхів, Луцій Корнелій Сулла. Суспільно-політичний лад. Боротьба плебеїв с патриціями за громадянські права та боротьба римлян за підпорядкування всій Італії. Економічний уклад римського суспільства. Заснування Римської імперії. Роль християнства в Римській цивілізації. Варваризація римського суспільства. Поділ Римської імперії на Східну та Західну. Причини падіння античної цивілізації.

Тема 15. Західна середньовічна цивілізація.

Періодизація середньовічної цивілізації. Суспільний устрій давніх кельтів та германців. Велике переселення народів та створення варварських держав. Устрій варварського суспільства. «Салічна правда». Система бенефіцій. Каролінгське Відродження. Імперія Карла Великого. Верденський договір та складання французької, німецької та італійської народностей. Особливості феодальної земельної власності. Сеньйорія. Вотчина. Устрій ранньофеодальної монархії. Феодальна суспільна ієрархія. Роль римсько-католицької церкви в житті ранньофеодального суспільства. Розвиток країн Європи: Франції, Німеччини, Англії, Італійських міст-держав. Східна Римська імперія. Зародження візантійської цивілізації. Територія та населення Візантійської імперії. Періодизації історії Візантії. Особливості аграрних відносин. Система колонат. Централізована військово-бюрократична монархія в Візантії. «Кодекс Юстиніана». Громадянські виступи в Константинополі. Ісаврійська та Македонська династії. Перетворення християнства в державну релігію. Флорентійська унія. Виникнення Угорщини. Хорватське королівство. Роль церкви в Центрально-Східній Європі. Констанський собор.

Тема 16. Середньовічні цивілізації Сходу: арабська, китайська, індійська, японська. Природні умови Аравійського півострова. Виникнення ісламу. Суспільнополітичний устрій та роль релігії в розвитку Арабського халіфату. Халіфат Омеядів та Аббасидів. Держава Сасанидів. Релігій боротьба. Маніхейство. Виникнення та розвиток феодалних відносин в державах Східної та Південно-Східної та Південної Азії.

Тема 17. Передіндустріальна цивілізація. Сутність капіталізму і модернізація феодалізму у преіндустріальну цивілізацію. Вплив великих географічних відкриттів на формування ранньокапіталістичного суспільства. Роль Відродження в формування ранньокапіталістичної цивілізації. Особливості розвитку країн Західної Європи, Росії та США в індустріальну еру. Перші буржуазні революції в Нідерландах та Англії. Модернізація традиційного суспільства. Розповсюдження ідеї рівності. Шляхи утвердження капіталізму в країнах Західної Європи, Росії та США. Перший промислового переворот, формування великого купецтва, початок нової фази розвитку капіталізму, політика меркантилізму. Роль реформації та контрреформації у становленні капіталістичного суспільства. Протестантська етика. Особливості форм просвітницького абсолютизму в країнах Західної Європи. Просвітителі. Буржуазне суспільство очима просвітителів. Перемоги розуму: виникнення атеїзму, деїзму. Перебудову суспільства і людини: принцип рівності. Утворення колоніальної системи та колоніальних імперій. Рабовласництво як основна форма господарської діяльності колоній.

Тема 18. Західноєвропейська індустріальна цивілізація.

Війна за незалежність північноамериканських колоній в США. Велика французька революція. Промисловий переворот ХУІІІ ст. Остаточне формування індустріального капіталістичного суспільства. Виникнення фабричного виробництва. Технологічний переворот ХІХ ст. та поява нових джерел енергії. Науково-технічна революція ХХ ст. Колонізація нових земель. Нові тенденції в політичній та державно-правовій системі ХУІІІ-ХІХ ст. Еволюція соціальної стратифікації суспільства протягом ХУІІІ-ХІХ ст. та конфлікти при формуванні нового укладу життя. Перша світова війна, її наслідки. Культурний розвиток в цивілізації нового часу. Збільшення ролі освіти, нові філософські погляди та напрями в мистецтві.

Тема 19. Цивілізації Сходу в індустріальний період.

Поділ цивілізацій Азії та Африки за культурно-релігійними типами (мусульманська, китайсько-кофуціанська, індійська). Особливості «східного феодалізму». Роль Англії, Франції та Голландії у розвитку країн Сходу в індустріальну цивілізацію. Ступені колоніальної залежності країн Азії та Африки (колонія, протекторат, полуколонія). Розвиток окремих країн Азії в

ХУ-ХІХ ст. Китай в ХУ-ХІХ ст.: політичний устрій, суспільний поділ, роль конфуціанства, економічний розвиток. Проникнення європейців в Китай. «Опіумні війни». «Пекінський протокол» та втрата політичної та торгівельно-економічної незалежності Китаю. Індія в ХУ-ХІХ ст.: кастовий устрій та роль індуїзму, політичний та економічний розвиток. Проникнення європейців в Індію. Держава Великих Моголів. Ост-Індська компанія. Промислова та технологічна модернізація Індії в ХІХ ст. Повстання «сипаїв». Всеіндійський Національний Конгрес. Мусульманський світ в індустріальну цивілізацію (Османська імперія та Іран). Колонізація Африки в ХУ-ХІХ ст. Єгипет та країни Магрибу, Західна та ПівденноЗахідна Африка. Політика європейських країн на африканському континенті.

Тема 20. Постіндустріальна (інформаційна) цивілізація.

Особливості перехідного періоду від індустріальної до постіндустріальної цивілізації. Прогностична оцінка альтернативних сценаріїв майбутнього. Фази розвитку постіндустріальної цивілізації. Нові тенденції інформаційного суспільства: базове значення науки та освіти, формування нової етики та інформаційного суспільства, роль правлячої еліти, зміни у технологічному засобі виробництва та економічній структурі суспільства, нові соціальні та етно-національні відносини. Глобалізація як основна тенденція постіндустріальної цивілізації. Характеристика основних глобальних проблем. Цивілізаційний вибір України.

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Месопотамська, Єгипетська, Індійська, Китайська.	2
2.	Цивілізації військових імперій: Ассирія, Хетська держава, Перська держава.	2
3.	Античні цивілізації: давньогрецька, елліністична, давньоримська.	2
4.	Західна середньовічна цивілізація.	2
5.	Предіндустріальна цивілізація.	2
6.	Західноєвропейська індустріальна цивілізація.	2
7.	Постіндустріальна (інформаційна) цивілізація.	2

	Разом	14
--	-------	----

5. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Культурно-історичні концепції французьких просвітників та постпросвітників.	12
2	Провідні теорії цивілізацій XIX–XX ст.	12
3	Передісторія людського суспільства.	12
4	Середньовічні цивілізації Сходу: арабська, китайська, індійська, японська.	12
5	Цивілізації Сходу в індустріальний період.	12
	Разом	60

6. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях і під час складання заліку та оцінюється за наступними критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та змістовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 – 6 балів** («відмінно»), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання семінарського заняття, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питань, на які відповідає, та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується соціологічною термінологією. Самостійна робота виконана у повному обсязі.

Студент може отримати **4 бали** («добре»), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання семінарського заняття, не всі основні проблеми визначені чітко і не повно розкриті; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується соціологічною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного. Самостійна робота виконана з незначними неточностями.

Студент може отримати **2 – 3 бали** («задовільно»), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору

щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного. Самостійна робота виконана фрагментарно, із значними зауваженнями.

Студент може отримати **1 бал** («незадовільно»), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується соціологічною термінологією. Самостійна робота не виконана, або виконана неправильно.

Рівень володіння професійно-методичними вміннями визначається під час виконання студентом практичного завдання, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання екзамену та оцінюється за наступними критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість аналізу конкретної теми з точки зору її відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями і підготовленим соціологічним інструментарієм;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримувати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконувати самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 р. (https://drive.google.com/file/d/1TggRAFOOn49g08VcMd_XsZHGY_YNpm5LPs/view)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

VII семестр

Модуль I				Модуль III			T8	T9	T11	T12	T13
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7					
										6	6
Модуль IV			Модуль V				К/Р	С/Р	ВСЬОГО		
T14	T15	T16	T17	T18	T19	T20					
6	6		6	6		6	13	20	100		

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	7	6	до 42
Самостійна робота	5	4	до 20
Підсумкова контрольна робота	1	13	до 13
Усього			до 75
Екзамен	1	25	до 25
Разом			до 100

8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним	не зараховано з обов'язковим повторним

		вивченням дисципліни	вивченням дисципліни
--	--	-------------------------	-------------------------

1. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Об'єкт, предмет, мета, завдання курсу.
2. Передумови та історія формування «Історії світових цивілізацій» як окремої наукової та навчальної дисципліни.
3. Походження поняття «цивілізація».
4. Дослідження запровадження терміну «цивілізація» до наукового обігу. Л. Февр, Е. Бенвеніст, І. Морас.
5. Роль Буланже, Гольбаха, Мірабо, Фергюсона у поширенні терміну «цивілізація».
6. Розуміння поняття «цивілізація» античною, ренесансною та середньовічною людиною та європейськими просвітниками.
7. «Цивілізація» у науковому обігу ХІХ–ХХ ст. Сучасна система підходів по визначення поняття «цивілізація».
8. Види цивілізацій. Локальні цивілізації та їх компоненти.
9. Причини і передумови виникнення локальних цивілізацій та їхні ознаки.
10. Цивілізаційні пласти формування.
11. Проблема типології цивілізацій. Сучасні класифікації локальних цивілізацій.
12. Класична (лінійна) та неklasична (циклічна) парадигма розвитку людської цивілізації. Концепція сприйняття просторово-часових реалій А. Леруа-Гурана.
13. Антична традиція трактування цивілізаційного процесу. Платон. Гесіод. Демокріт.
14. Історичні погляди у східному стародавньому суспільстві. Даосизм і конфуціанство в Китаї.
15. Лінійна історіософія раннього християнства. Система Орігена. Концепція Августина.
16. Погляд на цивілізаційний поступ у давньохристиянській філософії середньовіччя. «Слово про Закон і Благодать» Іларіона.
17. Вчення хіліастів. «Вічне Євангеліє» абата Іоахіма Флоринського. Ідеї Петра Оліви.
18. Ідеї арабського мислителя Ібн-Халдуна (1332–1406).
19. Циклічна парадигма італійських гуманістів.
20. Новоевропейська лінійно-прогресистська концепція історії у раціоналістичній традиції 17 ст.
21. Роль науково-технічного прогресу у цивілізаційному поступі за Ф. Беконем. Концепція природного історизму Р. Декарта.
22. Прогрес від природного стану до громадянського суспільства у поглядах Т. Гоббса, Дж. Локка, Б. Спінози.

23. Ідея про цивілізаційний розвиток як рух до свободи у німецькій філософії. Загальна теорія історичного поступу Г. Лейбніца.
24. Культурно-історичні концепції французьких просвітників та постпросвітників. Циклічна природа історичного розвитку Ш.-Л. Монтеस्कє.
25. Схема історичного часу людства Ж.-Ж. Руссо. Бачення цивілізаційного розвитку Ф.-М. Аруе-Вольтера.
26. Схематизація цивілізаційного поступу А.-Р. Тюрго. Історична періодизація Ж.-А. Кондорсе.
27. Схема стадійного розвитку суспільства К.-А. Сен-Сімона. Цивілізаційні погляди О. Конта.
28. Німецька філософія історії другої половини 18 – першої третини ХІХ ст. Три періоди історії Г.Е. Лессінга.
29. Скерована розумом прямолінійна еволюція І. Канта. Увага до локальних цивілізацій Й.Г. Гердера.
30. Прогрес як безкінечний поступ духовної культури Ф. Шлегеля. Спирально-триадна система історичного руху Новаліса.
31. Прогрес родового розуму людства Й.Г. Ріхне. Історія людського духу Ф.В. Шеллінга.
32. Прогрес суспільно-державних форм Г.В. Гегеля. Ідея необмеженого прогресу А. Шопенгауера.
33. Теорія культурно-історичних типів М. Данилевського.
34. Цивілізаційна концепція О. Шпенглера. «Присмерк Європи».
35. Теорія локальних цивілізацій А. Тойнбі.
36. Ідеї осьового часу К. Ясперса.
37. Концепція «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона.
38. Теорії походження людини: релігійна (креаціонізм), наукова теорія еволюції Дарвіна.
39. Питання прабатьківщини людини: Азіатська і Африканська гіпотези, теорія поліцентризму.
40. Процес становлення людського суспільства. Розвиток форм людських колективів.
41. Первісна кооперація. Еволюція господарської діяльності. Виникнення мислення, мови та знань.
42. Духовний розвиток. Зародження домогосподарства та мистецтва.
43. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Месопотамська.
44. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Єгипетська.
45. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Індійська.
46. Ранньокласові цивілізації Стародавнього Сходу: Китайська.
47. Цивілізації військових імперій: Ассирія.
48. Цивілізації військових імперій: Хетська держава.
49. Цивілізації військових імперій: Перська держава.
50. Давньогрецька цивілізація.

51. Давньоримська цивілізація.
52. Європейська середньовічна цивілізація.
53. Середньовічні цивілізації Сходу: арабська.
54. Середньовічні цивілізації Сходу: китайська.
55. Середньовічні цивілізації Сходу: індійська.
56. Середньовічні цивілізації Сходу: японська.
57. Доколумбівські цивілізації Америки.
58. Передіндустріальна європейська цивілізація.
59. Західноєвропейська індустріальна цивілізація.
60. Цивілізації Сходу в індустріальний період.
61. Фази розвитку постіндустріальної цивілізації.
62. Нові тенденції інформаційного суспільства.
63. Глобалізація як основна тенденція постіндустріальної цивілізації.
64. Характеристика основних глобальних проблем.
65. Цивілізаційний вибір України.

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зміст і методичні матеріали до семінарських занять; завдання для самостійної роботи студентів; завдання для поточного контролю знань; перелік питань для підсумкового контролю знань (екзамен); конспект лекцій.

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Балух В. О. Історія Стародавньої Греції : курс лекцій. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 420 с.
2. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. Київ : Либідь, 1996. С. 194–250.
3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918–1945 рр. : підручник для вузів / 2-ге вид., доп., перероб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2003. 472 с.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945– 2002 роки) : навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2004. 622 с.
5. Глобалізація і безпека розвитку / Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Київ : КНЕУ, 2001. 733 с.
6. Головченко В. І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ – друга третина ХХ ст.) : навч. посіб. Київ : Либідь, 2010. 520 с.
7. Горелов М. Є. Держава і цивілізація в історії України: монографія.– Київ : ЕКО-ПРОДАКШН, 2009. 879 с.
8. Горелов М. Є. Цивілізаційна історія України. (Нариси). Київ: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2006. 632 с.

9. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Львів, 1999.
10. Залізник Л. Україна в колі світових цивілізацій. Київ, 2006.
11. Історія античної цивілізації : у 3-х т. Чернівці : ТОВ «Видавництво «Наші книги»», 2008. Т. 3. Практикум. 544 с. ілюстр., карти.
12. Космина В. Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 310 с.
13. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу : підручник / 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2002. 592 с.
14. Міносян А. С., Коршунова І. П., Смирнов В. В. Історія світових цивілізацій: навчальний посібник. Харків: ХДУХТ, 2011. 184 с.
15. Павленко Ю.В. Глобалізація та її протиріччя. *Наука та наукознавство*. –2000. № 3. С. 11–23.
16. Павленко Ю. В. Історія світових цивілізацій : Навч. посібник. Вид. 3-тє, стереотип. / Відп. ред. та автор вст. слова С. Кримський. Київ : Либідь, 2001. 360 с.
17. Поліщук О. Західноєвропейська цивілізація: благо чи васальна терпимість? *Філософські обрії*. 2017. № 37. С. 100–110.
18. Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу : тематична хрестоматія : навч. посіб. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Київ : Либідь, 2011. 792 с.
19. Рубель В. А. Історія цивілізацій Доколумбової Америки : навч. Посібник. Київ: Либідь, 2005. 504 с.
20. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). Київ: Либідь, 2007. 560 с.
21. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ : Аквілон-Прес, 1997. 256 с.
22. Тоффлер Е. Третя Хвиля. Київ : Всесвіт, 2000. 480 с.
23. Удод О. Цивілізаційний вимір України між Сходом і Заходом. *Україна–Європа–Світ*. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. Вип. 5. Ч. 2. С. 12–29.
24. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. В. Циба. Київ : Наш формат, 2018. 488 с.
25. Цивілізація: історія поняття. Історичний процес як множина цивілізацій. Монадологічне розуміння цивілізацій. *Філософія*: Навч. посібник / За ред. І.Ф.Надольного. Київ : Вікар: Знання, 1998. 624 с.

Додаткова:

26. Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі. Київ : Логос, 2005. 288 с.
27. Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів – ІваноФранківськ : Лілея – НВ, 2000. 236 с.
28. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / пер. І.Огієнка. Київ : Українське Біблійне Товариство, 2002. 1159 с.
29. Брайчевський М. Приєднання чи возз'єднання? (Критичні замітки з приводу однієї концепції). *Україна*. 1991. № 6. С. 30–39.

30. Гаврюшенко О. А., Шейко В. М., Кравченко О. В. Історія світової культури : навч. посібник / наук. ред. В.М. Шейко. Київ : Кондор, 2006. 404 с.
31. Гантінгтон С. Зіткнення цивілізацій та межа світу. *І.* 1998. № 14. С. 98–119.
32. Горелов М. Проблеми цивілізаційної визначеності сучасної України. Культурно-цивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку. Київ, 2010. С.134–146.
33. Горобець В. М. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII–XVIII ст.: тенденції, характер, етапи. *Український історичний журнал.* 1997. №1. С. 22–43.
34. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: навч. посібн. Київ: Генеза, 2000. 360 с.
35. Дейвіс Н. Європа. Історія / 2-ге вид. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с.
36. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Львів : Видавництво ЛБА, 1999. Частина I: До кінця XVIII ст. 448 с.
37. Добридень О. В. Суспільство споживання в режимі постійного включення: роздуми пересічного споживача . *Грані.* 2013. № 12. С. 134–139.
38. Енциклопедія Трипільської цивілізації : В 2-х т. Т. 1, Кн. 1 / гол ред. М. Ю. Відейко; Міністерство культури і мистецтв України; Державне підприємство Книжкова палата України ім. Івана Федорова; Національна комісія України у справах ЮНЕСКО; Корпорація «Індустріальна спілка Донбасу»; ЗАТ «Петроїмпекс». Київ, 2004. 703 с.
39. Енциклопедія Трипільської цивілізації : В 2-х т. Т. 1, Кн. 2 / гол ред. М. Ю. Відейко; Міністерство культури і мистецтв України; Державне підприємство Книжкова палата України ім. Івана Федорова; Національна комісія України у справах ЮНЕСКО; Корпорація «Індустріальна спілка Донбасу»; ЗАТ «Петроїмпекс». Київ, 2004. 320 с.
40. Енциклопедія Трипільської цивілізації : В 2-х т. Т. 2 / гол ред. М. Ю. Відейко; Міністерство культури і мистецтв України; Державне підприємство Книжкова палата України ім. Івана Федорова; Національна комісія України у справах ЮНЕСКО; Корпорація «Індустріальна спілка Донбасу»; ЗАТ «Петроїмпекс». Київ, 2004. 655 с.
41. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002) : навчальний посібник. Вінниця : Фоліант, 2003. 560 с.
42. Калакура Я. Цивілізаційний вибір України: теоретико-методологічний, історичний та освітянський аспекти. *Україна у світовій історії.* 2014. № 3 (52). С. 224–241.
43. Кендюхов О. Суспільство споживання як національна трагедія України. *Дзеркало тижня. Україна.* 2011. 14 січня. URL:

https://dt.ua/POLITICS/suspilstvo_spozhyvannya_yak_natsionalna_tragediya_ukrayini.html.

- 44.Кривошея В. Українське козацтво в світлі цивілізаційного підходу. *Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект* : зб. наук. пр. Київ , 2004. С. 364–373.
- 45.Лешкович Н., Липитчук О. Цивілізаційний образ Росії в сучасній історіографії. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012–2013. Вип. 13-14. С. 564 –578.
- 46.Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом і Заходом. Його ж. *Історичні есе: у 2 т.* Київ : Основи, 1994. Т. 1. С. 1–9.
- 47.Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: підручник / 4-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2011. 406 с.
- 48.Мателешко Ю. П. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Цивілізації світу». Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2018. 40 с.
- 49.Наливайко Д. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. Київ : Основи, 1998. 378 с.
- 50.Сердюк О. О. Витоки суспільства споживання: соціально-філософський аналіз. *Грані*. 2014. № 7. С. 26 –31.
- 51.Тимофієнко В. І. Історія архітектури Стародавнього світу : підручник для вузів. Київ : Наук. думка, 2006. 512 с.
- 52.Туров І.В. Іудаїзм в Україні. *Енциклопедія історії України* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3: Е – Й. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Iudaizm_v_Ukr.
- 53.Ушакова Н. Г. Соціально-економічні типи країн : навч. посіб. Київ: Професіонал, 2004. 304 с.
- 54.Шевченко Ігор. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / авторизований переклад з англійської Марії Габлевич, під редакцією Андрія Ясіновського. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії 2001. 250 с.
- 55.Шкляр Л. Цивілізаційна ідентичність України: особливості становлення та виклики сучасності. *Культурно-цивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку*. Київ , 2010. С.115 –134.
- 56.Яковенко Н. «Україна між Сходом і Заходом»: проекція однієї ідеї. Її ж. *Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст.* Київ: Критика, 2002. С. 333 –365.
- 57.Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / 2-ге вид., переробл. і розшир. Київ: Критика, 2005. 584 с.
- 58.Яковюк І., Трагнюк Л., Меделяєв В. Азбука європейської інтеграції. Харків : «Апекс+», 2006. 168 с.
- 59.Ялі М.Х. Цивілізаційна парадигма в дослідженні системи міжнародних відносин. *Дослідження світової політики* : зб. наук. пр. Київ: ІСЕМВ НАН України, 2005. Вип. 31. С. 227 –240.